

JAARREKENING 2019

HOGESCHOOL VAN ARNHEM EN NIJMEGEN

HAN UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES

INHOUDSOPGAVE JAARREKENING

B1. Geconsolideerde balans per 31 december 2019	57
B2. Geconsolideerde exploitatierekening 2019	58
B3. Geconsolideerd kasstroomoverzicht 2019	59
B4. Toelichting behorende tot de geconsolideerde jaarrekening 2019	60
B5. Toelichting op de onderscheiden posten van de geconsolideerde balans	66
B6. Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen	74
B7. Toelichting op de onderscheiden posten van de geconsolideerde exploitatierekening	75
B8. Enkelvoudige balans per 31 december 2019	81
B9. Enkelvoudige exploitatierekening 2019	82
B10. Toelichting behorende tot de enkelvoudige jaarrekening 2019	83
B11. Overzicht verbonden partijen	86
B12. Vaststelling en goedkeuring jaarrekening	87
C. Overige gegevens	88
C1. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	89

B1. GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2019

(na voorgestelde resultaatbestemming)

Activa (x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
Vaste activa				
1.1 Materiële vaste activa	163.565		167.459	
1.2 Financiële vaste activa	8.594		8.994	
<i>Totaal vaste activa</i>		172.159		176.453
Vlottende activa				
1.3 Voorraden	96		109	
1.4 Vorderingen	14.718		10.289	
1.5 Liquide middelen	69.354		73.395	
<i>Totaal vlottende activa</i>		84.168		83.793
Totaal activa		256.327		260.246

Passiva (x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
2.1 Eigen vermogen		100.019		103.973
2.2 Voorzieningen		37.403		35.007
2.3 Langlopende schulden		42.262		45.298
2.4 Kortlopende schulden		76.643		75.968
Totaal passiva		256.327		260.246

B2. GECONSOLIDEERDE EXPLOITATIEREKENING 2019

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
<i>Baten</i>			
3.1 Rijksbijdragen OCW	237.112	234.047	229.417
3.2 Overige overheidsbijdragen en -subsidies	5.910	6.229	5.214
3.3 Collegegelden	66.450	66.618	68.683
3.4 Baten werk in opdracht van derden	25.332	25.972	25.080
3.5 Overige baten	12.438	9.560	9.395
Totaal baten	347.242	342.426	337.789

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
<i>Lasten</i>			
4.1 Personeelslasten	279.905	274.977	259.040
4.2 Afschrijvingen	13.748	14.100	14.090
4.3 Huisvestingslasten	16.934	15.051	15.125
4.4 Overige lasten	39.206	44.753	37.300
Totaal lasten	349.793	348.881	325.555
Saldo baten en lasten	-2.551	-6.455	12.234
5. Financiële baten en lasten	-1.403	-1.405	-1.484
<i>Resultaat</i>	-3.954	-7.860	10.750
6. Belastingen			
7. Resultaat deelnemingen			
Resultaat na belastingen	-3.954	-7.860	10.750
Nettoresultaat	-3.954	-7.860	10.750

B3. GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT 2019

(x € 1.000)	2019	2018
<i>Kasstroom uit operationele activiteiten</i>		
Resultaat	-2.551	12.234
4.2 Afschrijvingen	13.748	14.090
2.2 Mutaties voorzieningen	2.396	7.549
Veranderingen in vlottende middelen		
1.3 Mutatie voorraden	13	42
1.4 Mutatie kortlopende vorderingen	-4.029	364
2.4 Mutatie kortlopende schulden*	591	6.651
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	10.168	40.930
Ontvangen interest		
Betaalde interest	-1.430	-1.511
	-1.430	-1.511
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	8.738	39.419
<i>Kasstroom uit investeringsactiviteiten</i>		
Investerings in materiële vaste activa	-9.768	-4.486
1.2 Investerings financiële vaste activa	-	-6.786
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten	-9.768	-11.272
<i>Kasstroom uit financieringsactiviteiten</i>		
2.3 Nieuw opgenomen lening	-	-
2.3 Aflossing langlopende leningen	-3.011	-2.986
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten	-3.011	-2.986
<i>Mutatie geldmiddelen</i>		
Beginstand liquide middelen	73.395	48.234
Mutatie geldmiddelen	-4.041	25.161
Eindstand liquide middelen	69.354	73.395

* exclusief het kortlopende deel van de langlopende schulden

B4. TOELICHTING BEHORENDE TOT DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2019

Algemeen

Juridische vorm en voornaamste activiteiten

De organisatie, statutair gevestigd te Arnhem, is een stichting. De voornaamste activiteiten van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen bestaan uit het verzorgen van onderwijs.

Verslagperiode

De jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2019, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2019.

Toegepaste standaarden

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs (hierna Rjo). In de Rjo is vastgelegd dat de jaarverslaggeving ingericht dient te worden in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de in de regeling aangegeven afwijkende bepalingen. In het bijzonder wordt verwezen naar de richtlijnen 400, 640 en 660 van de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ). De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten, tenzij anders vermeld in de verdere grondslagen.

Continuïteit

De gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling zijn gebaseerd op de continuïteitsveronderstelling. Hoewel de financiële impact van de uitbraak van het coronavirus ten tijde van het opmaken van deze jaarrekening nog niet volledig duidelijk is (zie ook hetgeen hieromtrent is toegelicht onder de toelichting van gebeurtenissen na balansdatum), zijn wij van mening dat op basis van de momenteel beschikbare informatie, de inmiddels genomen maatregelen en bestaande liquiditeitsbuffer, de bij het opmaken van deze jaarrekening gehanteerde continuïteitsveronderstelling niet geraakt wordt.

Grondslagen voor consolidatie

De geconsolideerde jaarrekening omvat de financiële gegevens van de organisatie en haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend dan wel waarover de centrale leiding bestaat. Groepsmaatschappijen zijn deelnemingen waarin de organisatie een meerderheidsbelang heeft, of waarin op een andere wijze een beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend. Bij de bepaling of beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend, worden financiële instrumenten die potentiële stemrechten bevatten en direct kunnen worden uitgeoefend, betrokken. Participaties die worden aangehouden om ze te vervreemden, worden niet geconsolideerd.

Nieuw verworven deelnemingen worden in de consolidatie betrokken vanaf het tijdstip waarop beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend. Afgestoten deelnemingen worden in de consolidatie betrokken tot het tijdstip van beëindiging van deze invloed. In de geconsolideerde jaarrekening zijn de onderlinge schulden, vorderingen en transacties geëlimineerd, evenals de binnen de groep gerealiseerde winsten. De groepsmaatschappijen zijn integraal geconsolideerd.

Voor een totaaloverzicht van de verbonden partijen verwijzen wij naar de specificatie van verbonden partijen (zie B11).

Hieronder wordt volstaan met vermelding van de meegeconsolideerde meerderheidsdeelnemingen.

HAN Holding bv	100%
HAN Flex bv	100%

De HAN is niet hoofdelijk aansprakelijk voor de uit rechtshandelingen van de verbonden partijen voortvloeiende schulden.

Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management oordelen vormt, schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen, de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

De volgende waarderingsgrondslagen zijn naar de mening van het management het meest kritisch voor het weergeven van de financiële positie en vereisen schattingen en veronderstellingen:

- Voorziening WW/BW
- Voorziening WGA
- Voorziening jubileumuitkering
- Voorziening werktijdvermindering senioren
- Voorziening generatiepact
- Voorziening groot onderhoud
- Overige voorzieningen.

Saldering

Vorderingen en verplichtingen zijn gesaldeerde weergegeven wanneer de stichting een deugdelijk juridisch instrument bezit om de activa en de verplichtingen simultaan af te wikkelen en wanneer de stichting het stellige voornemen heeft tot simultane afwikkeling over te gaan.

Grondslagen voor de waardering van de activa en passiva en de resultaatbepaling

Algemeen

Voor zover niet anders vermeld, zijn de activa en passiva gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. De geamortiseerde kostprijs is het bedrag waarvoor een financieel actief of financiële verplichting bij de eerste verwerking in de balans wordt opgenomen, verminderd met aflossingen op de hoofdsom, vermeerderd of verminderd met de via de effectieve-rentemethode bepaalde cumulatieve amortisatie van het verschil tussen dat eerste bedrag en het aflossingsbedrag en verminderd met eventuele afboekingen (direct, dan wel door het vormen van een voorziening) wegens bijzondere waardeverminderingen of oninbaarheid.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de stichting zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een in de balans opgenomen actief of verplichting blijft op de balans als een transactie (met betrekking tot het actief of de verplichting) niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot het actief of de verplichting. Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot het actief of de verplichting aan een derde zijn overgedragen.

Baten worden in de winst-en-verliesrekening opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden en waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden en waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

De opbrengsten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Opbrengsten worden verantwoord indien alle belangrijke risico's met betrekking tot de handelsgoederen zijn overgedragen aan de koper.

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is van de stichting. Alle financiële informatie in euro's is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal.

Financiële instrumenten

De financiële instrumenten omvatten bij de HAN debiteuren en overige vorderingen, geldmiddelen, vooruitbetaalde huur, leningen en overige financieringsverplichtingen, crediteuren en overige te betalen posten.

Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde, waarbij (dis)agio en de direct toerekenbare transactiekosten in de eerste opname worden meegenomen. Indien echter financiële instrumenten bij de vervolgwaardering worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, worden direct toerekenbare transactiekosten bij de eerste waardering direct verwerkt in de staat van baten en lasten.

Na de eerste opname worden financiële instrumenten op de hierna in desbetreffende grondslag beschreven manier gewaardeerd.

De reële waarde van een financieel instrument is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen die tot een transactie bereid en van elkaar onafhankelijk zijn.

Materiële vaste activa

De gebouwen en terreinen, inventaris en apparatuur, andere vaste bedrijfsmiddelen, materiële vaste bedrijfsactiva in uitvoering en vooruitbetalingen en niet aan het proces dienstbare materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen hun kostprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen.

De kostprijs van de genoemde activa bestaat uit de verkrijgings- of vervaardigingsprijs en overige kosten om de activa op hun plaats en in de staat te krijgen noodzakelijk voor het beoogde gebruik. De kostprijs van de activa die door de stichting in eigen beheer zijn vervaardigd, bestaat uit de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten die rechtstreeks kunnen worden toegerekend aan de vervaardiging.

Ter zake van verwachte kosten van periodiek groot onderhoud aan gebouwen, installaties en dergelijke wordt een voorziening gevormd. Zie hiervoor de grondslag onder het hoofd Voorzieningen.

Investeringsubsidies worden als schuld gepresenteerd onder vooruit ontvangen investeringsubsidies. Deze gepassiveerde investeringsubsidies worden jaarlijks op systematische wijze ten gunste van het bedrijfsresultaat gebracht, met in achtneming van de wijze waarop de besteding waarvoor deze subsidie is verleend zelf in de jaarrekening wordt verwerkt.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafprijs volgens de lineaire methode op basis van de economische levensduur. Op terreinen, gebouwen in uitvoering en vooruitbetalingen op materiële vaste activa wordt niet afgeschreven. Afschrijving start op het moment dat een actief beschikbaar is voor het beoogde gebruik en wordt beëindigd bij buitengebruikstelling of bij desinvestering.

De volgende afschrijvingstermijnen zijn gehanteerd

Gebouwen/niet aan het proces dienstbare activa	30 jaar
Bekabeling in en tussen de gebouwen	15 jaar
Verbouwingen en noodbouw	10 jaar
Inventarissen en apparatuur	10 jaar
Inventarissen laboratorium	20 jaar
Telefooncentrale en telefoontoestellen	8 jaar
Computers en software	4 jaar
Overige activa	3-8 jaar

Financiële vaste activa

Overige vorderingen

De onder financiële vaste activa opgenomen overige vorderingen omvatten vooruitbetaalde huur met een langlopend karakter. Na eerste opname worden deze vorderingen gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De vooruitbetaalde huur wordt jaarlijks met inachtneming van de looptijd (25 jaar) van de onderliggende overeenkomst ten laste van het bedrijfsresultaat gebracht. Het kortlopende gedeelte van de vooruitbetaalde huur wordt onder de kortlopende vorderingen gepresenteerd.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

De stichting beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort.

Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van het actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder waardeverminderingverlies wordt direct als last verwerkt in de winst-en-verliesrekening onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief.

Voorraden

Gebruiksgoederen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de inkoopprijs en bijkomende kosten, zoals invoerrechten, transportkosten en andere kosten die direct kunnen worden toegerekend aan de verwerving van voorraden. Bij de waardering van de voorraden wordt rekening gehouden met de eventueel op balansdatum opgetreden waardeverminderingen.

Onderhanden werk in opdracht van derden

Het saldo van projecten uit hoofde van werk in opdracht van derden leidt tot een vordering of een schuld op de balans. Het werk in opdracht van derden wordt gewaardeerd tegen de bestede kosten, bestaande uit kosten die direct betrekking hebben op het project (zoals directe personeelskosten en kosten van specifiek voor het project aangeschafte apparatuur en inventaris), de kosten die toerekenbaar zijn aan projectactiviteiten in het algemeen en toewijsbaar zijn aan het project (onder meer kosten van technische assistentie en overheadkosten van projectactiviteiten) en andere kosten voor zover ze contractueel door de opdrachtgever worden vergoed, verminderd met de gedeclareerde termijnen danwel ontvangen voorschotten die in relatie staan tot het werk in opdracht van derden.

Onder de overige vorderingen worden de projecten opgenomen waarbij de vooruitbetaalde kosten de gefactureerde termijnen/ontvangen voorschotten overschrijden. Projecten waarbij de vooruit gefactureerde termijnen/ontvangen voorschotten de vooruitbetaalde kosten overschrijden worden verantwoord onder de kortlopende schulden.

Eventuele voorzieningen uit hoofde van werk in opdracht van derden (verlieslatende contracten) worden in mindering gebracht op de vordering.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Handelsvorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering. Voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de inbaarheid van de vorderingen.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

Eigen vermogen

Onder het eigen vermogen worden de algemene reserves en de bestemmingsreserves gepresenteerd.

Algemene reserve

De reserve staat ter vrije beschikking van het College van Bestuur.

Bestemmingsreserves

Het College van Bestuur heeft voor een deel van het eigen vermogen een beperktere bestedingsmogelijkheid aangebracht. Dit gedeelte van het eigen vermogen is ondergebracht in een bestemmingsreserve. Het bestuur kan deze beperking zelf opheffen. Voorts is binnen het eigen vermogen een onderscheid gemaakt naar publieke en private middelen.

Vorzieningen

Onder de voorzieningen worden de personele voorzieningen, de onderhoudsvoorziening en overige voorzieningen gepresenteerd. Toevoegingen aan voorzieningen vinden plaats ten laste van de staat van baten en lasten. Uitgaven vinden rechtstreeks plaats ten laste van de voorzieningen.

Een voorziening in verband met verplichtingen als bedoeld in artikel 2:374 lid 1, eerste volzin BW, wordt uitsluitend opgenomen indien op de balansdatum aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- a. de rechtspersoon heeft een verplichting (in rechte afdwingbaar of feitelijk);
- b. het is waarschijnlijk dat voor de afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen noodzakelijk is;
- c. er kan een betrouwbare schatting worden gemaakt van de omvang van de verplichting.

Uitzondering op voorgaande voorwaarden betreft de egalisatievoorziening voor groot onderhoud.

De toevoegingen aan deze voorziening zijn bepaald op basis van het geschatte bedrag van het groot onderhoud en de periode die telkens tussen de werkzaamheden voor groot onderhoud verloopt, gebaseerd op een meerjarenonderhoudsplan.

Langlopende schulden

Schulden met een resterende looptijd van meer dan één jaar worden aangeduid als langlopend.

Het aflossingsbedrag van het lopende jaar wordt onder de kortlopende schulden opgenomen. Na eerste opname worden de schulden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Kortlopende schulden

Schulden met een op balansdatum resterende looptijd van ten hoogste één jaar worden aangeduid als kortlopend. Schulden worden bij eerste opname verwerkt tegen reële waarde. Na eerste opname worden de schulden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Overlopende passiva betreffen vooruit ontvangen bedragen (waaronder geormerkte bijdragen) en nog te betalen bedragen ter zake van lasten die aan een verstreken periode zijn toegekend.

Van bedragen die voor meerdere jaren beschikbaar zijn gesteld, wordt het nog niet bestede gedeelte op deze post aangehouden. Vrijval ten gunste van de staat van baten en lasten geschiedt naar rato van de besteding.

Het saldo van projecten uit hoofde van werk in opdracht van derden leidt tot een vordering of een schuld op de balans. Het saldo wordt per project bepaald. Een eventueel noodzakelijke voorziening op een project uit hoofde van werk in opdracht van derden wordt in mindering gebracht op de post werk in opdracht van derden.

Personeelsbeloningen/pensioenen

Voor de medewerkers van de organisatie is een pensioenregeling getroffen die kwalificeert als een toegezegde pensioenregeling. Deze pensioenregeling is ondergebracht bij een bedrijfstakpensioenfonds (ABP) en wordt – overeenkomstig de in de RJ aangereikte vereenvoudiging – in de jaarrekening verwerkt als toegezegde bijdrageregeling. Dit betekent dat de over het boekjaar verschuldigde premies als kosten worden verantwoord. De risico's van loonontwikkeling, prijsindexatie en beleggingsrendement op het fondsvermogen zullen mogelijk leiden tot toekomstige aanpassingen in de jaarlijkse bijdragen aan het pensioenfonds. Deze risico's komen niet tot uitdrukking in een in de balans opgenomen voorziening.

De opbouw van pensioen gebeurt op basis van een middelloonregeling. Verder wordt op balansdatum een voorziening opgenomen voor bestaande additionele verplichtingen ten opzichte van het fonds en de werknemers, indien het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichtingen een uitstroom van middelen zal plaatsvinden en de omvang van de verplichtingen betrouwbaar kan worden geschat. Het al dan niet bestaan van additionele verplichtingen wordt beoordeeld aan de hand van de uitvoeringsovereenkomst met het fonds, de pensioenovereenkomst met de werknemers en andere (expliciete of impliciete) toezeggingen aan de werknemers. De voorziening wordt gewaardeerd tegen de beste schatting van de contante waarde van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen op balansdatum af te wikkelen.

De beleidsdekkingsgraad (marktwaarde van de beleggingen uitgedrukt in een percentage van de voorziening pensioenverplichtingen volgens de grondslagen van De Nederlandsche Bank) van het fonds per 31 december 2019 was 95,8% en lag daarmee 32,2% onder de minimale vereiste grens van 128,0%. De beleidsdekkingsgraad mag niet langer dan vijf jaar onder de 104,2% liggen. Vooralsnog is dit niet het geval en blijven de pensioenen in 2020 gelijk. Als de beleidsdekkingsgraad tot en met 2020 onder het vereiste niveau van 104,2% blijft en de actuele dekkingsgraad eind 2020 lager is dan 104,2% dan is verlagings van pensioenen onvermijdelijk. Voor 2021 en daaropvolgende jaren blijft de kans op verlagings van pensioenen reëel. Naar verwachting worden de pensioenen de komende jaren niet verhoogd met de prijsstijging (indexatie).

Opbrengstverantwoording

Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het vaststellen van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Rijksbijdragen, overige overheidsbijdragen en -subsidies

Rijksbijdragen, overige overheidsbijdragen en -subsidies uit hoofde van de basisbekostiging worden in het jaar waarop de toekenning betrekking heeft, volledig verwerkt als baten in de staat van baten en lasten. Indien deze opbrengsten betrekking hebben op een specifiek doel, dan worden deze naar rato van de verrichte werkzaamheden als baten verantwoord.

Collegegelden

De collegegelden worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben, waarbij ervan uitgegaan is dat reguliere onderwijs- en onderzoekstaken gelijkmatig over het studiejaar zijn gespreid. De vooruitontvangen bedragen worden onder de overlopende passiva opgenomen.

Baten werk in opdracht van derden

Opbrengsten uit hoofde van werk in opdracht van derden (contractonderwijs, contractonderzoek en overige) worden in de staat van baten en lasten als baten opgenomen voor een bedrag gelijk aan de kosten indien zeker is dat deze kosten declarabel zijn. Onder projectopbrengsten wordt verstaan de in het contract overeengekomen opbrengsten, vermeerderd met eventuele opbrengsten op grond van meer en minder werken, claims en vergoedingen, indien en zover het waarschijnlijk is dat de opbrengsten worden gerealiseerd en de opbrengsten betrouwbaar kunnen worden bepaald. De projectopbrengsten worden bepaald op de reële waarde van de tegenprestaties die is of zal worden ontvangen. Een eventueel positief resultaat wordt genomen naar rato van het stadium van voltooiing van het project op verslagdatum (de zogeheten percentage of completion-methode). Het stadium van voltooiing wordt bepaald aan de hand van tot de balansdatum gemaakte projectkosten in verhouding tot de geschatte totale projectkosten. Een eventueel verwacht negatief resultaat wordt in mindering gebracht op de baten en de onderhanden werk posities.

Overige baten

Overige baten worden toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. De overige baten bestaan uit opbrengsten uit verhuur onroerende zaken, detachering personeel, minoren, bijdrage studenten/personeel en overige baten.

Aandeel in het resultaat van organisaties waarin wordt deelgenomen

Het aandeel in het resultaat van organisaties waarin wordt deelgenomen omvat het aandeel van de groep in de resultaten van deze deelnemingen. Resultaten op transacties, waarbij overdracht van activa en passiva tussen de groep en de niet-geconsolideerde deelnemingen en tussen niet-geconsolideerde deelnemingen onderling heeft plaatsgevonden, zijn niet verwerkt voor zover deze als niet gerealiseerd kunnen worden beschouwd.

De resultaten van deelnemingen die gedurende het boekjaar zijn verworven of afgestoten worden vanaf het verwervingsmoment respectievelijk tot het moment van afstoting verwerkt in het resultaat van de groep.

Leasing

De organisatie kan financiële en operationele leasecontracten afsluiten. Een leaseovereenkomst waarbij de voor- en nadelen verbonden aan het eigendom van het leaseobject geheel of nagenoeg geheel door de lessee worden gedragen, wordt aangemerkt als een financiële lease. Alle andere leaseovereenkomsten classificeren als operationele leases. Bij de leaseclassificatie is de economische realiteit van de transactie bepalend en niet zozeer de juridische vorm.

Als de organisatie optreedt als lessee in een operationele lease, wordt het leaseobject niet geactiveerd. Leasebetalingen inzake de operationele lease worden lineair over de leaseperiode ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Als de organisatie optreedt als lessor in een operationele lease, wordt het actief als leaseobject verwerkt in de balans overeenkomstig de aard van dat actief. De grondslagen voor de waardering van de geleasede activa zijn beschreven onder het hoofd Materiële vaste activa.

De leasebaten (exclusief vergoeding voor dienstverlening, zoals verzekering en onderhoud) als bestanddeel van de leasebetalingen worden op tijdsevenredige basis verwerkt over de leaseperiode. Initiële directe kosten, niet zijnde verkoopkosten, die gemaakt worden om opbrengsten te genereren uit operationele leases worden direct ten laste van de exploitatierekening gebracht.

Rentebaten en rentelasten

Rentebaten en -lasten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende activa en passiva. Eventuele winsten of verliezen worden verantwoord onder de financiële baten en lasten.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. Transacties waarbij geen ruil van kasmiddelen plaatsvindt, zijn niet in het kasstroomoverzicht opgenomen.

Gebeurtenissen na balansdatum

Na de uitbraak van het coronavirus in de regio Wuhan in China in december 2019 was het virus medio februari 2020 in heel Europa (waaronder Nederland) doorgedrongen. Om het virus zo goed mogelijk in bedwang te houden heeft de Nederlandse regering maatregelen getroffen. Wereldwijd zijn vergelijkbare maatregelen getroffen. De gevolgen van de uitbraak van het coronavirus worden aangemerkt als gebeurtenissen na balansdatum die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum en zijn derhalve niet in de jaarrekening over 2019 verwerkt.

Het is op dit moment niet in te schatten wat de verwachte impact van de coronacrisis is voor de rest van 2020. Redenen hiervoor zijn de grote mate van onzekerheid over de verspreiding en de impact van het coronavirus en de aard, omvang en effectiviteit van verdere overheidsmaatregelen.

B5. TOELICHTING OP DE ONDERSCHIEDEN POSTEN VAN DE GECONSOLIDEERDE BALANS

Vaste activa

1.1 Materiële vaste activa

Het verloop van de materiële vaste activa kan als volgt worden weergegeven.

(x € 1.000)	Verkrijgingsprijs 31-12-2018	Afschrijvingen t/m 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2018	Investeringen 2019	Aanschafwaarde des-investeringen 2019	Afgeschreven des-investeringen 2019	Afschrijvingen 2019	Verkrijgingsprijs 31-12-2019	Afschrijvingen t/m 31-12-2019	Boekwaarde 31-12-2019
1.1.1 Gebouwen	230.600	96.759	133.841	3.984	-839	-835	8.819	233.745	104.743	129.002
1.1.2 Terreinen	13.308	-	13.308	-	-	-	-	13.308	-	13.308
1.1.3 Inventaris en apparatuur	55.444	36.687	18.757	5.989	-6.717	-6.602	4.803	54.716	34.888	19.828
1.1.4 In uitvoering en vooruitbetalingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.1.5 Niet aan het proces dienstbare MVA	3.071	1.518	1.553	-	-	-	126	3.071	1.644	1.427
Totaal	302.423	134.964	167.459	9.973	-7.556	-7.437	13.748	304.840	141.275	163.565

Niet aan het proces dienstbare materiële vaste activa betreft één gebouw dat de HAN aan een derde verhuurt. Het betreft het gebouw aan de Beverweerdlaan 3 te Arnhem. Deze bezitting is niet dienstbaar aan het onderwijsproces en wordt daarom separaat in de jaarrekening gepresenteerd. De investeringen betreffen met name vervangings- en verbouwingsinvesteringen. De desinvesteringen 2019 betroffen met name desinvesteringen in relatie tot verbouwingen en apparatuur die niet meer in gebruik is.

De historische aanschafwaarde van de volledige afgeschreven materiële vaste activa in gebruik bedraagt per 31 december 2019 € 24,8 miljoen en was per 31 december 2018 € 22,4 miljoen.

De WOZ-waarde van de gebouwen en terreinen is € 172,9 miljoen (peildatum 1 januari 2018).

De bedrijfsgebouwen en terreinen worden eens in de zes jaar getaxeerd. De herbouwwaarde van de bedrijfsgebouwen en terreinen is, in juni 2019 door onafhankelijke taxateurs, getaxeerd op € 369 miljoen. De verzekerde waarde van de gebouwen sluit aan op de getaxeerde waarde.

Financiële vaste activa

1.2 Overige financiële vaste activa

(x € 1.000)	31-12-2019	31-12-2018	Looptijd > 1 jaar	Looptijd > 5 jaar	Resterende looptijd in jaren
Vooruitbetaalde huur	8.594	8.994	8.194	6.595	22

De vooruitbetaalde huur betreft huur voor een gedeelte van het pand aan de Heyendaalsweg 141. Het langlopende deel van de vooruitbetaalde huur is opgenomen onder de financiële vaste activa. Het kortlopende deel van de vooruitbetaalde huur is opgenomen onder de vorderingen. De resterende huurperiode bedraagt 22 jaar.

Vlottende activa

1.3 Voorraden

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Gebruiksgoederen	96	109

Dit betreft de voorraden van de campuswinkels. Er is geen sprake van een voorziening voor incurante voorraad.

1.4 Vorderingen

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Debiteuren	2.667	2.393
OCW/EZ	-	-
Studenten	578	428
Waardering werk in opdracht van derden	2.904	3.003
<i>Overlopende activa</i>		
Vooruitbetaalde kosten	4.018	2.818
Verstekte voorschotten	46	29
Overige	4.505	1.618
<i>Totaal overlopende activa</i>	8.569	4.465
Voorziening wegens oninbaarheid vorderingen	-	-
Totaal vorderingen	14.718	10.289

De vorderingen hebben een looptijd korter dan één jaar.

Per 1 januari 2020 heeft de HAN een nieuw financieel systeem geïmplementeerd. Vanuit een beheersperspectief zijn eind 2019 eenmalig de goedgekeurde openstaande posten voldaan, ook wanneer de vervaldatum nog niet was verstreken. Dit leidt tot een stijging van de vooruitbetaalde kosten. De vooruitbetaalde kosten en overige overlopende activa bevatten diverse posten, zoals vooruitbetaalde abonnementen en licenties (€ 1,2 miljoen), vooruitbetaalde opleidingskosten (€ 0,7 miljoen), compensatie betaalde transitievergoedingen langdurig zieken (€ 0,6 miljoen) en vooruitbetaalde huur (€ 0,4 miljoen). Daarnaast is onder de overige overlopende activa een vordering opgenomen van € 3,1 miljoen (2018: € 0,5 miljoen) in het kader van de pro rata regeling over de jaren 2014 tot en met 2019. De verhoogde vordering op de Belastingdienst hangt samen met een rechtelijke uitspraak, waardoor de berekeningswijze van de terug te vorderen btw is aangepast.

Het saldo met betrekking tot werk in opdracht van derden is als volgt opgebouwd:

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Gerealiseerde projectkosten en toegerekende winsten	11.924	11.663
Gefactureerde termijnen	-9.020	-8.660
Voorziening te verwachten verliezen	-	-
Totaal	2.904	3.003

1.5 Liquide middelen

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Kasmiddelen	6	4
Tegoeden op bankrekeningen	3.549	3.281
Schatkistbankieren	65.799	70.110
Totaal	69.354	73.395

Een bedrag van € 0,5 miljoen is geblokkeerd in verband met een uitstaande bankgarantie.

De overige liquide middelen ter waarde van € 68,9 miljoen staan ter vrije beschikking. De rente is gebaseerd op EONIA fixing rate.

De HAN beschikt over een kredietfaciliteit van 10% van de rijksbijdrage. De HAN maakt ultimo 2019 geen gebruik van deze faciliteit.

2.1 Eigen vermogen

Eigen vermogen

(x € 1.000)	Saldo per 31-12-2019	Bestemming Resultaat 2019	Mutaties 2019	Saldo per 31-12-2018	Bestemming Resultaat 2018	Mutaties 2018	Saldo per 31-12-2017
<i>Algemene reserve</i>							
Algemene reserve	97.407	-3.885	1.784	99.508	10.258	-	89.250
<i>Publieke bestemmingsreserves</i>							
Bestemmingsreserve HMP publiek	-	-	-865	865	164	-	701
<i>Private bestemmingsreserves</i>							
EV geconsolideerde bv's	855	-40	-	895	158	-	737
Bestemmingsreserve derde geldstroom	1.757	-29	-954	2.740	126	-	2.614
Bestemmingsreserve HMP privaat	-	-	35	-35	44	-	-79
Totaal Eigen vermogen	100.019	-3.954	-	103.973	10.750	-	93.223

Overzicht van het totaalresultaat van de instelling

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Geconsolideerd nettoresultaat toekomend aan de instelling	-3.954	10.750
Totaal van de rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen van de instelling	-	-
Totaalresultaat van de instelling	-3.954	10.750

Voorgesteld wordt het nettoresultaat 2019 als volgt te bestemmen	
a. Ten gunste van algemene reserve	-3.885
b. Ten gunste van bestemmingsreserve EV geconsolideerde bv's	-40
c. Ten gunste van bestemmingsreserve derde geldstroom	-29
	-3.954

Vooruitlopende op de goedkeuring van de jaarrekening door de Raad van Toezicht is dit voorstel tot bestemming van het resultaat reeds in de jaarrekening 2019 verwerkt.

Algemene reserve

De algemene reserve wordt gevormd uit de resultaten behaald uit (publieke) onderwijsactiviteiten. In 2019 heeft een mutatie plaatsgevonden van de algemene reserves naar de bestemmingsreserve derde geldstroom. Deze mutatie wordt veroorzaakt doordat de Start Academy in retrospectief is gekwalificeerd als private activiteit. Daarnaast is de bestemmingsreserve HAN Masterprogramma's (HMP) publiek opgeheven per 31 december 2019 als gevolg van de herinrichting van de organisatie en het opheffen van HMP als separate organisatorische eenheid. De middelen vanuit de bestemmingsreserve HMP publiek zijn overgeheveld naar de algemene reserves.

Bestemmingsreserve HMP (publiek)

Bestemmingsreserve

Deze reserve werd gevormd uit het resultaat behaald uit publieke activiteiten van HAN Masterprogramma's (HMP). Dit betreft bekostigde masteropleidingen. Door de herinrichting van de organisatie worden de masteropleidingen vanaf 1 januari 2020 opgenomen binnen de verschillende academies en wordt HAN Masterprogramma's opgeheven. Het College van Bestuur heeft besloten de beperking in de bestedingsmogelijkheden van de middelen bestemd voor HMP (publiek) op te heffen per 31 december 2019.

Bestemmingsreserve (privaat)

EV geconsolideerde bv's

Deze reserve wordt gevormd uit de resultaten die behaald zijn door HAN Holding bv en HAN Flex bv. Voor een toelichting wordt verwezen naar de toelichting op de enkelvoudige jaarrekening.

Bestemmingsreserve derde geldstroom

Deze reserve wordt gevormd uit de resultaten behaald uit private activiteiten zijnde specifiek contractonderwijs, contractonderzoek en studentenhuisvesting. In 2019 heeft een mutatie plaatsgevonden van de algemene reserves naar de bestemmingsreserve derde geldstroom. Deze mutatie wordt veroorzaakt doordat de Start Academy in retrospectief is gekwalificeerd als private activiteit. Daarnaast is de bestemmingsreserve HMP privaat opgeheven per 31 december 2019 als gevolg van de herinrichting van de organisatie en het opheffen van HMP als separate organisatorische eenheid. De middelen vanuit de bestemmingsreserve HMP privaat zijn overgeheveld naar de bestemmingsreserve derde geldstroom.

Bestemmingsreserve HMP

Deze reserve wordt gevormd uit het bestemde resultaat behaald uit private activiteiten van HAN Masterprogramma's. Dit betreft de niet-bekostigde masteropleidingen. Door de herinrichting van de organisatie worden de masteropleidingen vanaf 1 januari 2020 opgenomen binnen de verschillende academies en wordt HAN Masterprogramma's opgeheven. Het College van Bestuur heeft besloten de beperking in de bestedingsmogelijkheden van de middelen bestemd voor HMP (privaat) op te heffen per 31 december 2019.

2.2 Voorzieningen

Het verloop van de voorzieningen kan als volgt worden weergegeven:

Voorzieningen

(x € 1.000)	Saldo		Mutaties 2019			Saldo 31-12-2019	Onderverdeling saldo		
	31-12-2018		Dotaties	Onttrekkingen	Vrijval		< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar
<i>Personeelsvoorzieningen:</i>									
WW/BWW	2.944		2.240	1.906	708	2.570	1.267	1.235	68
Jubileumuitkering	1.949		506	128	121	2.206	131	638	1.437
WGA	4.415		2.665	495	1.489	5.096	772	2.510	1.814
Werkijdvermindering senioren	4.886		1.901	893	144	5.750	841	4.494	415
Generatiepact	3.852		3.323	1.300	975	4.900	1.772	3.125	3
Sociaal beleid	3.527		806	2.233	272	1.828	1.239	571	18
	21.573		11.441	6.955	3.709	22.350	6.022	12.573	3.755
<i>Overige voorzieningen</i>									
Groot onderhoud	12.034		2.645	1.026	-	13.653	1.242	4.929	7.482
Overige voorzieningen	1.400		-	-	-	1.400	-	1.400	-
	13.434		2.645	1.026	-	15.053	1.242	6.329	7.482
Totaal voorzieningen	35.007		14.086	7.981	3.709	37.403	7.264	18.902	11.237

Personeelsvoorzieningen

Alle personele voorzieningen zijn verdisconteerd op basis van de vijftienjarige marktrente ad 0,8% (2018: 1,7%).

Voorziening WW/BWW

De voorziening wordt gevormd om claims uit hoofde van uitkeringen na ontslag af te dekken. Met ingang van 2007 is de HAN, evenals andere hogescholen, eigenrisicodragers voor de gehele werkloosheidsuitkering. Voor het bovenwettelijke gedeelte was dit al zo. Deze voorziening is bepaald op basis van de verwachte toekomstige uitkeringen conform de eigen registratie van medewerkers die aanspraak maken op de WW per 31 december 2019 en de opgave van de uitkeringsinstanties (UWV en APG) voor medewerkers die aanspraak maken op de BWW. Hierbij wordt per medewerker rekening gehouden met gedeeltelijke hervatting van werkzaamheden (indien van toepassing) en een afslag voor werkhervatting voor einde van het volledige WW/BWW-recht. De voorziening neemt af door een groter aantal medewerkers dat voor afloop van het WW-recht de werkzaamheden heeft hervat bij een andere werkgever, in lijn met de ontwikkeling van de arbeidsmarkt.

Voorziening jubileumuitkering

Deze voorziening is gevormd ten behoeve van toekomstige jubileumuitkeringen. De voorziening betreft het geschatte bedrag van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op het aantal ABP dienstjaren conform opgave van ABP, blijfjaren en leeftijd. De voorziening stijgt. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de aanpassing van de disconteringsvoet.

Voorziening eigenrisicodragerschap WGA

De HAN is eigenrisicodragers voor de WGA. Dit betekent dat de kosten van de gedeeltelijke arbeidsongeschiktheidsuitkering voor tien jaar ten laste komen van de HAN. Om deze reden vormt de HAN een voorziening voor medewerkers die zijn ingestroomd in de WGA tegen de

verplichting zoals opgegeven door de uitkeringsinstanties (UWV en Loyalis) en medewerkers die langer dan één jaar ziek zijn en waarvan de arbo-arts of arbeidsdeskundige inschat dat de kans dat zij instromen in de WIA groter is dan 50 procent.

De berekening is voor de eerste 38 maanden gebaseerd op de verwachte loongerelateerde uitkering, waarbij rekening is gehouden met de restverdiencapaciteit. Na 38 maanden is gerekend met 70% van het minimumloon. De voorziening neemt toe door een verwachte toename van het aantal langdurig zieke medewerkers.

Voorziening werktijdvermindering senioren

Met ingang van 1 januari 2015 kan een werknemer die de AOW-gerechtigde leeftijd min tien jaar heeft bereikt kiezen voor de mogelijkheid om zijn/haar werktijd, gedurende een periode van maximaal vijf jaar, te verminderen met maximaal 20%. Voor de werknemers die gebruikmaken van deze regeling zijn de kosten voor de volledige periode in de voorziening opgenomen. Voor werknemers die tussen nu en vijf jaar in aanmerking komen voor deze regeling, is een inschatting gemaakt van de toekomstige instroom; voor deze toekomstige instroom wordt de voorziening in vijf jaar opgebouwd. Werknemers die over meer dan vijf jaar in aanmerking komen voor deze regeling zijn niet meegenomen bij de bepaling van de voorziening. Bij de berekening van de voorziening is uitgegaan van de werkelijke loonkosten van de deelnemers en de resterende werktijd. De voorziening stijgt ten opzichte van voorgaande jaren door een toegenomen instroom welke niet was voorzien.

Voorziening generatiepact

Het generatiepact is een aanvullende HAN-regeling naast de in de cao opgenomen regelingen, die met ingang van 1 augustus 2018 is ingevoerd. Met een generatiepact worden medewerkers van 62 jaar en ouder in staat gesteld hun arbeidsomvang aan te passen aan de belastbaarheid, waarmee men op een gezonde manier kan blijven werken tot aan het voor hen vastgestelde AOW-moment. Medewerkers van 62 jaar en ouder die aan bepaalde criteria voldoen worden in staat gesteld de arbeidsduur terug te brengen naar 50% van de oorspronkelijke formele betrekkingsomvang, waarbij het salaris 70%-80% wordt doorbetaald en de pensioenopbouw gehandhaafd blijft. Bij de berekening van de voorziening is uitgegaan van de werkelijke loonkosten van de deelnemers en de resterende werktijd. De voorziening is gebaseerd op de werkelijke deelnemers aan de voorziening. De voorziening neemt toe door de toevoeging van de werknemers die in 2019 hebben aangegeven gebruik te willen maken van het generatiepact.

Voorziening sociaal beleid

De voorziening sociaal beleid is gevormd op basis van individuele afspraken gemaakt met medewerkers van de HAN in het kader van het beëindigen van het dienstverband of verminderen van de werktijd. In de voorziening zijn enkel de individuele afspraken opgenomen waaraan de HAN zich aantoonbaar onvoorwaardelijk heeft verbonden, maar die wel een schattingselement bevatten. De voorziening sociaal beleid neemt af. Dit hangt samen met de invoering van het generatiepact. Door de invoering van het generatiepact worden minder afspraken op individueel niveau over het verminderen van de werktijd gemaakt.

Overige voorzieningen

Voorziening groot onderhoud

De voorziening groot onderhoud wordt gevormd voor verwachte kosten voor periodiek groot onderhoud aan panden, installaties en dergelijke op basis van het geschatte bedrag van het eigenaarsonderhoud in het meerjarenonderhoudsplan (MJOP) en de periode tussen de werkzaamheden groot onderhoud. De uitgaven van groot onderhoud worden verwerkt ten laste van de onderhoudsvoorziening voor zover deze is gevormd door de beoogde kosten. Indien de kosten van groot onderhoud hoger zijn dan middels het meerjarenonderhoudsplan voorzien worden deze als extra lasten verantwoord in de winst- en verliesrekening. De voorziening voor onderhoudskosten is overwegend langlopend van karakter. De voorziening wordt niet verdisconteerd. Het meerjarenonderhoudsplan wordt periodiek beoordeeld door een onafhankelijke, externe partij. Deze beoordeling heeft in 2019 plaatsgevonden en is verwerkt in de voorziening per 31 december 2019. De stijging van de voorziening groot onderhoud wordt veroorzaakt door de herziening van het MJOP en het aanpassen van het beleid met betrekking tot groot onderhoud dat van invloed is op veiligheid, bedrijfszekerheid en gezondheid. Voor deze categorieën groot onderhoud worden met ingang van 2020 werkzaamheden uitgevoerd in overeenstemming met de NEN2767-normering, tenzij elementen reviseerbaar en certificeerbaar zijn, waarbij door de onderhoudspartij garanties worden afgegeven. Dit betekent dat onderhoud in de categorieën veiligheid, bedrijfszekerheid en gezondheid in principe niet wordt uitgesteld.

Overige voorzieningen

De overige voorzieningen hebben betrekking op geschillen en claims.

2.3 Langlopende schulden

(x € 1.000)	Bedrag lening 31-12-2018	Aangegeven lenen 2019	Aflossing 2019	Saldo 31-12-2019	Looptijd > 1 jaar	Looptijd > 5 jaar	Rente percentage %	Resterende looptijd in jaren
<i>Kredietinstellingen:</i>								
Gem. Arnhem	6.141	-	1.177	4.964	3.762	-	2,12	4
<i>Min. Financiën:</i>								
Min. Financiën	42.168	-	1.834	40.334	38.500	31.167	3,09	22
Totaal langlopende schulden	48.309	-	3.011	45.298	42.262	31.167		

Kredietinstellingen

Hypothecaire lening gemeente Arnhem

Dit betreft een ultimo 1993 opgenomen hypothecaire lening met een looptijd van 30 jaar (annuïtair). De vaste rente bedraagt 2,12% tot 31 december 2023 (einde contract). Als zekerheid is verstrekt aan de gemeente Arnhem een eerste hypotheek tot € 23 miljoen op het pand Ruitenberglaan 27 in Arnhem. Het kortlopende gedeelte van de aflossingsverplichting is onder kortlopende schulden opgenomen.

Lening ministerie van Financiën

In 2010 is de HAN een lening aangegaan bij het ministerie van Financiën met een looptijd van 30 jaar. De lening bedroeg bij aanvang in totaal € 55 miljoen. De jaarlijkse vaste rente bedraagt 3,09% tot 2 juli 2020.

Als zekerheid voor de lening en eventuele extra rente en kosten is aan het ministerie van Financiën een eerste hypotheek verstrekt op de Nijmeegse panden van de HAN, met uitzondering van de Groenewoudseweg 1. Het kortlopend deel van de aflossingsverplichting is onder kortlopende schulden opgenomen. De lening kan vervroegd afgelost worden, waarbij het verschil in contante waarde van het restant van de lening op basis van de dan geldende rente en de afgesproken rente aan het ministerie van Financiën moet worden betaald. De HAN heeft geen intentie deze lening versneld af te lossen.

2.4 Kortlopende schulden

De kortlopende schulden worden als volgt gespecificeerd:

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Kredietinstellingen	3.036	3.011
Schulden aan OCW	538	576
Vooruitgefactureerde en -ontvangen termijnen projecten	5.109	5.202
Crediteuren	6.094	9.466
Belastingen	12.084	11.404
Sociale lasten	5	36
Schulden ter zake van pensioenen	3.389	2.970
<i>Overlopende passiva:</i>		
Vooruitontvangen collegegelden	24.785	23.686
Vooruitontvangen investeringsubsidies	42	60
Vooruitontvangen bedragen	4.526	2.974
Vakantiegeld en vakantiedagen	9.254	8.699
Te betalen interest	625	651
Overige overlopende passiva	7.156	7.233
Totaal overlopende passiva	46.388	43.303
Totaal kortlopende schulden	76.643	75.968

De kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar tenzij specifiek benoemd. Per 1 januari 2020 heeft de HAN een nieuw financieel systeem geïmplementeerd. Vanuit een beheersperspectief zijn eind 2019 eenmalig de goedgekeurde openstaande posten voldaan, ook wanneer de vervaldatum nog niet was verstrekt. Dit leidt tot een daling van het crediteurensaldo per 31 december 2019 ten opzichte van voorgaand jaar. De vooruitontvangen bedragen stijgen voornamelijk door vooruitontvangen opleidings- en cursusgelden. De overige overlopende passiva bevat onder andere vooruitontvangen subsidiegelden van € 4,0 miljoen (2018: € 3,2 miljoen).

Het saldo van de vooruitgefactureerde en ontvangen termijnen projecten is als volgt opgebouwd:

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Gefactureerde termijnen	15.254	15.783
Gerealiseerde projectkosten en toegerekende winsten	-10.145	-10.581
Voorziening te verwachten verliezen	-	-
Totaal	5.109	5.202

Verantwoording subsidies OCW (bijlage behorend bij RJ 660.402, geldend vanaf het verslagjaar 2014)

(bedragen in euro's)

G1 Verantwoording van subsidies waarvan het eventuele overschot wordt toegevoegd aan de lump sum

Omschrijving	Toewijzing Kenmerk	Toewijzing Datum	De prestatie is ultimo verslagjaar conform de subsidiebeschikking:	
			geheel uitgevoerd en afgerond	nog niet geheel afgerond
Lerarenbeurzen - subsidie voor studieverlof HBO	928174-1	20-09-2018	X	
Lerarenbeurzen - subsidie voor studieverlof HBO	933762-1	20-11-2018	X	
Lerarenbeurzen - subsidie voor studieverlof HBO	964931-1	20-03-2019	X	
Lerarenbeurzen - subsidie voor studieverlof HBO	1006200-1	20-09-2019		X
Lerarenbeurzen - subsidie voor studieverlof HBO	1012270-1	20-11-2019		X
Lerarenbeurzen - subsidie voor studieverlof HBO	1019865-1	19-12-2019		X
Subsidie vraagfinanciering hoger onderwijs 2019	959060-1	22-01-2019	X	
Subsidie vraagfinanciering hoger onderwijs 2019	994416-1	15-04-2019	X	
Subsidie vraagfinanciering hoger onderwijs 2019	1001167-1	22-07-2019	X	
Subsidie vraagfinanciering hoger onderwijs 2019	1009963-1	22-10-2019	X	
Bijzondere bekostiging	996931-1	21-05-2019	X	
Bèta Technieknetwerken 2019	TNVOHO-17011	23-08-2019	X	

G2 Verantwoording subsidies die volledig aan het doel/activiteit moet worden besteed met verrekening van het eventuele overschot

G2.A Aflopend per ultimo verslagjaar

Omschrijving	Toewijzing Kenmerk	Toewijzing Datum	Bedrag van de toewijzing	Subsidieontvangsten tot en met verslagjaar	Overige ontvangsten	Eigen bijdrage	Totale kosten per 31 december 2019	Saldo per 31 december 2019 (naar balanspost 2.4.4)
Flexibel hoger onderwijs voor volwassenen	874833	03-02-2016	2.000.000	1.988.000	0	0	1.988.000	12.000
Doorstroom mbo-hbo	DHBO018001	23-10-2017	185.955	185.955	0	0	78.089	107.866
Doorstroom mbo-hbo	DHBO018019	15-03-2018	195.630	195.630	0	0	93.251	102.379
Curriculumontwikkeling voor leraren po/vo	CURPOVO170532	09-05-2019	9.243	9.243	0	0	9.243	0
Totaal			2.390.828	2.378.828	0	0	2.168.583	222.245

Financiële instrumenten

Algemeen

De HAN maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van financiële instrumenten die de HAN blootstelt aan markt- en/of kredietrisico's. Deze financiële instrumenten betreffen posten die in de balans zijn opgenomen, zoals vorderingen en schulden.

Kredietrisico

De HAN loopt kredietrisico over debiteuren, overige vorderingen en vooruitbetaalde huur, zoals opgenomen onder de financiële vaste activa. Het maximale kredietrisico bedraagt € 19,4 miljoen. De hoogste vordering bedraagt € 9,0 miljoen. Deze vordering heeft betrekking op de vooruitbetaalde huur zoals opgenomen onder de financiële vaste activa en de vorderingen (kortlopend deel). Het overige kredietrisico is niet geconcentreerd bij één of enkele partijen. De HAN hanteert procedures en gedragsrichtlijnen om de omvang van het kredietrisico bij tegenpartijen te beperken. Daarnaast handelt de HAN niet in financiële instrumenten en past ook geen afgeleide financiële instrumenten (derivaten) toe.

Renterisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen leningen. De HAN heeft twee langlopende leningen uitstaan.

De rentevaste periode van de lening van de gemeente Arnhem loopt tot 31 december 2023 (einde contract) en bedraagt 2,12%. De rentevaste periode van de lening van het ministerie van Financiën loopt tot juli 2020. De interest bedraagt tot die tijd 3,09% per jaar.

Liquiditeitsrisico

De stichting bewaakt de liquiditeitspositie, zoals beschreven in het treasurystatuut van de stichting. Door middel van opvolgende liquiditeitsbegrotingen ziet het management erop toe dat voor de stichting steeds voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

Reële waarde

De reële waarde van de in de balans opgenomen financiële instrumenten verantwoord onder de liquide middelen, vorderingen, langlopende en kortlopende schulden en financiële vaste activa benadert de boekwaarde daarvan.

B6. NIET IN DE BALANS OPGENOMEN ACTIVA EN VERPLICHTINGEN

De HAN is de volgende meerjarige financiële verplichtingen aangegaan:

(x € 1.000)	2019	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Huurkosten	2.458	2.367	3.677	4.841	10.885
Leasekosten vervoersmiddelen	110	76	76	-	152
Schoonmaak	2.279	2.324	787	-	3.111
Systemen	292	427	806	-	1.233
Externe diensten divers	294	294	-	-	294
	5.433	5.488	5.346	4.841	15.675

De huurverplichtingen zijn als volgt opgebouwd:

(x € 1.000)	2019	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Papendallaan 52	318	324	-	-	324
Heyendaalseweg 141	311	321	1.365	2.956	4.642
Prof. Molkenboerstraat 3	386	397	-	-	397
Philips van Leidenlaan	528	541	2.305	1.885	4.731
Heyendaalseweg 121	311	176	-	-	176
Heyendaalseweg 98	197	221	-	-	221
Weurtseweg 150	43	24	-	-	24
Hatertseweg 23	22	12	-	-	12
Thermion Lent	21	13	7	-	20
Universitair Sportcentrum	320	338	-	-	338
	2.457	2.367	3.677	4.841	10.885

In de cao is de regeling duurzame inzetbaarheid basisbudget opgenomen. Om de duurzame inzetbaarheid van medewerkers daadwerkelijk te vergroten is het beleid om de beschikbare uren in te zetten voor zakelijke doeleinden.

De HAN heeft drie leegstandsgaranties afgegeven in verband met studentenhuisvesting. De garantstellingen hebben een looptijd tot augustus 2021 (einde contract/eerste opzegtermijn) en februari 2030. De maximale garantstelling per balansdatum bedraagt € 3 miljoen. Er is hier tot op heden geen gebruik van gemaakt.

Niet uit de balans blijvend actief

De huurpenningen zijn als volgt opgebouwd:

(x € 1.000)	2019	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Huurcontract Beverweerdlaan	174	180	646	-	826

B7. TOELICHTING OP DE ONDERSCHIEDEN POSTEN VAN DE GECONSOLIDEERDE EXPLOITATIEREKENING

Baten

3.1 Rijksbijdragen OCW

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
<i>Normatieve rijksbijdrage OCW</i>			
Rijksbijdrage OCW	236.225	233.246	228.413
<i>Overige subsidies OCW</i>			
Geormerkte subsidies	321	276	381
Niet-geormerkte subsidies	566	525	623
Totaal overige subsidies	887	801	1.004
Totaal rijksbijdragen	237.112	234.047	229.417

De rijksbijdrage stijgt ten opzichte van 2018. Dit wordt met name veroorzaakt door de loon- en prijscompensatie, incidentele meevallers bij OCW en een stijging van het aantal bekostigde studenten en graden. De stijging ten opzichte van de begroting 2019 wordt verklaard door de incidentele meevallers bij OCW, die niet waren voorzien.

3.2 Overige overheidsbijdrage

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Overige overheidsbijdrage	5.910	6.229	5.214

De overige overheidsbijdrage stijgt ten opzichte van 2018 door een hogere bijdrage vanuit het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport veroorzaakt door een toename van het aantal studenten bij de opleidingen Physician Assistant (€ 3,2 miljoen/2018: € 2,7 miljoen) en subsidie Advanced Nurse Practitioner (€ 2,7 miljoen/2018: € 2,5 miljoen). Deze gelden worden doorbetaald aan de zorginstellingen waar de studenten stage lopen. De lasten die hier tegenover staan worden verantwoord onder de overige lasten.

3.3 Collegegelden

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Collegegeld sector hbo	66.450	66.618	68.683

De collegegelden dalen ten opzichte van 2018 als gevolg van de halvering collegegelden voor eerstejaarsstudenten met ingang van studiejaar 2018-2019. Voor studenten aan de lerarenopleidingen geldt deze regeling voor de eerste twee jaar van hun studie.

3.4 Baten werk in opdracht van derden

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Contractonderwijs	9.748	9.828	9.925
Contractonderzoek	10.473	10.784	9.572
Overige (o.a. maatwerk, advies)	5.111	5.360	5.583
Totaal baten	25.332	25.972	25.080

De post Contractonderzoek is als volgt opgebouwd:

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Internationale organisaties	863	1.003	1.048
Nationale overheden	7.965	8.169	6.851
NWO	454	619	488
Overige non-profit organisaties	673	447	656
Bedrijven	518	546	529
Totaal contractonderzoek	10.473	10.784	9.572

De subsidies voor contractonderzoek hebben een incidenteel karakter, deze subsidies worden op basis van projectplannen aangevraagd en toegekend.

3.5 Overige baten

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Verhuur onroerende zaken	1.463	1.468	1.435
Detachering personeel	1.236	796	979
Schenking en sponsoring	6	-	9
Studentenbijdragen	3.603	4.151	3.997
Overige	6.130	3.145	2.975
Totaal	12.438	9.560	9.395

De overige baten 2019 stijgen ten opzichte van de begroting en 2018. Detachering van personeel neemt toe door intensivering van samenwerking in de driehoek tussen onderwijs, onderzoek en werkveld middels samenwerkingsverbanden. Onder de studentenbijdragen zijn baten opgenomen voor onder andere minoren, lesmaterialen en excursies/studiereizen. Onder de overige baten zijn diverse baten opgenomen, waaronder de baten van SENECA en de HAN-shop. De stijging van de overige baten wordt verklaard door een eenmalige bate (€ 3,1 miljoen) in het kader van de pro rata regeling over de jaren 2014 tot en met 2019, waarvan € 2,7 miljoen in 2019 is verantwoord. € 0,4 miljoen was reeds in eerdere jaren voorzien. De additionele bate hangt samen met een rechtelijke uitspraak, waardoor de berekeningswijze van de terug te vorderen btw is aangepast. Daarnaast is in 2019 een bate opgenomen van € 0,6 miljoen die voortvloeit uit de compensatieregeling transitievergoeding na twee jaar ziekte.

4.1 Personele lasten

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Lonen en salarissen	184.175	183.083	170.666
Sociale lasten	24.297	23.302	22.073
Pensioenpremies	29.719	31.097	25.872
Lasten eigen personeel	238.191	237.482	218.611
<i>Overige personele lasten:</i>			
Dotaties personele voorzieningen	7.444	4.612	10.226
Personeel niet in loondienst	23.503	20.166	20.546
Overige personele lasten	11.893	13.213	11.018
Subtotaal overige personele lasten	42.840	37.991	41.790
-/- Uitkeringen	-1.126	-496	-1.361
Totaal personele lasten	279.905	274.977	259.040

De totale personele lasten stijgen ten opzichte van 2018 met € 20,9 miljoen. De lasten eigen personeel stijgen hoofdzakelijk door een toename van het aantal fte's, de stijging van de pensioenpremies, sociale lasten en de cao-loonstijging (2,5% per 1 augustus 2018 en 2,4% per 1 april 2019). Het gemiddelde aantal fte stijgt in lijn met de begroting met 158 fte naar 3.016 in 2019. De overige personele lasten stijgen voornamelijk door de toename van inzet derden (uitzendkrachten). Zowel de toename van inzet derden als de toename van het

aantal fte wordt gedreven door de uitvoering van de investeringsagenda, extra inzet voor de besteding van kwaliteitsmiddelen door onder andere extra inzet op studieloopbaanbegeleiding en vervanging van medewerkers die gebruikmaken van het generatiepact.

Ten opzichte van de begroting stijgen de lasten met € 4,9 miljoen. De grootste stijging ten opzichte van de begroting wordt veroorzaakt door dotaties aan personele voorziening en een toename van de inzet van derden. Met name de dotatie aan de voorziening werktijdvermindering senioren en het generatiepact zijn hoger dan begroot doordat meer mensen gebruik maken van de regelingen dan was voorzien. De hogere lasten voor uitzendkrachten worden veroorzaakt door inzet van derden op diverse activiteiten die zijn begroot als beleidsgelden onder de overige lasten. Dit betreffen onder andere activiteiten ten behoeve van CoE's, ontwikkeling van zwaartepunten en de herinrichting van de organisatie.

Aantal fte's

	Stand aantal fte's per 31-12		Gemiddeld aantal fte's	
	2019	2018	2019	2018
OP	1.951	1.873	1.911	1.832
OBP	1.029	983	1.022	961
Management	57	61	60	65
Totaal	3.037	2.917	2.993	2.858

Het aandeel van tijdelijke aanstellingen is 19% (2018: 17,3%). Zowel in 2019 als in 2018 waren er geen medewerkers werkzaam buiten Nederland.

4.2 Afschrijvingen

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Afschrijvingen op materiële vaste activa	13.748	14.100	14.090
Totaal	13.748	14.100	14.090

4.3 Huisvestingslasten

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Huur	4.056	3.981	3.973
Verzekeringen	186	187	182
Onderhoud	2.459	2.036	2.220
Energie en water	2.185	2.119	2.059
Schoonmaakkosten	2.880	2.940	2.810
Heffingen	1.686	1.751	1.697
Dotatie / vrijval onderhoudsvoorziening	2.645	852	1.615
Overige	837	1.185	569
Totaal	16.934	15.051	15.125

De huisvestingslasten zijn hoger dan begroot en dan de huisvestingslasten 2018. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een hogere dotatie aan de onderhoudsvoorziening in 2019 dan in 2018 en begroot. Dit is het resultaat van een externe evaluatie van het meerjarenonderhoudsplan.

4.4 Overige lasten

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Administratie- en beheerslasten	15.225	16.419	14.312
Inventaris en apparatuur	1.971	1.821	2.219
Leer- en hulpmiddelen	14.748	13.178	13.092
Dotatie overige voorzieningen	-	-	1.400
Overige	7.262	13.335	6.277
Totaal	39.206	44.753	37.300

De overige lasten zijn € 1,9 miljoen euro hoger dan vorig jaar. Vorig jaar zijn de activiteiten van de investeringsagenda langzaam op gang gekomen waardoor in 2019 een inhaalslag heeft plaatsgevonden wat leidt tot een verhoging van de overige lasten ten opzichte van voorgaand jaar. Ook de licentiekosten zijn gestegen, met name door een verschuiving richting cloud-oplossingen. Onder de overige overige lasten zijn subsidiegelden opgenomen die worden doorbetaald aan zorginstellingen die stageplaatsen bieden aan studenten. Deze zijn hoger dan vorig jaar vanwege een toename van het aantal studenten bij de opleidingen Physician Assistant (€ 3,2 miljoen/2018: € 2,7 miljoen) en subsidie Advanced Nurse Practitioner (€ 2,7 miljoen/2018: € 2,5 miljoen). De baten die hier tegenover staan worden verantwoord onder de overige overheidsbijdrage.

De overige lasten 2019 zijn € 5,5 miljoen lager dan begroot. In de begroting van 2019 zijn beleidsgelden opgenomen, onder andere ten behoeve van CoE-activiteiten, ontwikkeling van de zwaartepunten en de herinrichting van de organisatie. Deze gelden zijn voornamelijk besteed aan inzet van personeel, waardoor de uitputting van de middelen is gerealiseerd binnen de personele lasten.

Transacties met verbonden partijen

Van transacties met verbonden partijen is sprake wanneer een relatie bestaat tussen de stichting en een natuurlijk persoon of entiteit die verbonden is met de stichting. Dit betreffen onder meer de relaties tussen de stichting en haar deelnemingen, de aandeelhouders, de bestuurders en de functionarissen op sleutelposities. Onder transacties wordt verstaan een overdracht van middelen, diensten of verplichtingen, ongeacht of er een bedrag in rekening is gebracht. Er hebben zich geen transacties met verbonden partijen voorgedaan op niet-zakelijke grondslag.

Honoraria van de accountant

De volgende honoraria van Ernst & Young Accountants zijn ten laste gebracht van de organisatie, haar dochtermaatschappijen en andere maatschappijen die zij consolideert, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a BW.

Bedragen zijn exclusief btw (x € 1.000)	Ernst & Young Accountants LLP	Overig Ernst & Young- netwerk	Totaal Ernst & Young	Totaal Ernst & Young
	2019	2019	2019	2018
Onderzoek van de jaarrekening	139	-	139	139
Andere controleopdrachten	58	-	58	21
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	-	-	-
Andere niet-controlediensten	-	-	-	-
Totaal	197	-	197	160

Opgegeven worden de in het boekjaar ten laste van de rechtspersoon gebrachte totale honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening, totale honoraria voor andere controleopdrachten, totale honoraria voor adviesdiensten op fiscaal terrein en totale honoraria voor andere niet-controlediensten, ongeacht of de werkzaamheden reeds gedurende dat boekjaar zijn verricht door de externe accountant en de accountantsorganisatie genoemd in artikel 1, eerste lid, onder a en e, van de Wet toezicht accountantsorganisaties.

5. Financiële baten en lasten

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
<i>Financiële baten en lasten</i>			
Rentebaten	-	-	-
Rentelasten	-1.403	-1.405	-1.484
Saldo financiële baten en lasten	-1.403	-1.405	-1.484

Rentebaten en -lasten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende activa en passiva. Eventuele winsten of verliezen worden verantwoord onder de financiële baten en lasten.

Bezoldiging topfunctionarissen

Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op de Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. De voor de Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen geldende klasse-indeling is G. Het daarbij horende bezoldigingsmaximum bedraagt € 194.000. De complexiteitspunten zijn per criterium als volgt:

- gemiddelde totale baten per boekjaar (10 complexiteitspunten);
- gemiddeld aantal studenten (5 complexiteitspunten);
- gewogen onderwijssoorten of sectoren (5 complexiteitspunten).

In onderstaande tabel is de bezoldiging 2019 verantwoord. Ten behoeve van de verantwoording is gekozen voor het Verantwoordingsmodel WNT van het ministerie van Binnenlandse Zaken dat terug te vinden is op www.topinkomens.nl. De binnen onze organisatie geïdentificeerde leidinggevende topfunctionarissen met een dienstbetrekking hebben geen dienstbetrekking bij meerdere WNT-plichtige instelling(en) als leidinggevende topfunctionaris (die zijn aangegaan met ingang van 1 januari 2018).

Gegevens 2019			
bedragen x € 1	Dr. C.P. Boele	Y.E.A.M. de Haan RE	Dr. B.M. Kievits
Funcitiegegevens	Voorzitter CvB	Lid CvB	Lid CvB
Aanvang en einde functievulling in 2019	01/01 – 31/12	01/01 – 31/12	01/01 – 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,00	1,00	0,80
Dienstbetrekking?	ja	ja	ja
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	172.940	172.839	138.271
Beloningen betaalbaar op termijn	21.060	21.161	16.929
<i>Subtotaal</i>	<i>194.000</i>	<i>194.000</i>	<i>155.200</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	194.000	194.000	155.200
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Bezoldiging	194.000	194.000	155.200
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

Gegevens 2018					
bedragen x € 1	Dr. C.P. Boele	Dr. I.J.J.H. Breukink	Dr. ing. D.M. de Jong	Drs B.M. Kievits	Y.E.A.M. de Haan RE
Functiegegevens	Voorzitter CvB	Lid CvB	Lid CvB	Lid CvB	Lid CvB
Aanvang en einde functievervulling in 2018	1/1 - 31/12	1/1 - 31/10	1/1 - 27/3	1/9 - 31/12	1/10 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,00	0,80	1,00	0,80	1,00
Dienstbetrekking?	ja	ja	ja	ja	ja
Bezoldiging					
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	176.403	114.157	46.434	45.365	42.772
Beloningen betaalbaar op termijn	19.104	12.914	4.604	5.173	4.866
<i>Subtotaal</i>	<i>195.507</i>	<i>127.071</i>	<i>51.038</i>	<i>50.538</i>	<i>47.638</i>
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	189.000	125.931	44.531	50.538	47.638
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Nabetaaling 2017 in 2018	6.507	1.140	6.507	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	195.507 ¹	127.071 ¹	51.038 ²	50.538	47.638
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

Binnen de HAN zijn geen overige functionarissen werkzaam die een hogere bezoldiging dan de gestelde maxima kennen.

Overzicht vergoeding Raad van Toezicht

Naam	Periode	Rol	Werkelijke bezoldiging 2019 (excl. btw)	Maximale bezoldiging 2019	Werkelijke bezoldiging 2018 (excl. btw)
Mr. R.L.M. Hillebrand	01-01 t/m 31-12	Voorzitter	€ 16.691	€ 29.100	€ 11.946
Dr. A.G.J.M. Hanselaar	01-01 t/m 30-11	Lid Vicevoorzitter	€ 11.256	€ 17.752	€ 9.221
Drs. R. Wenselaar	01-01 t/m 31-12	Lid Vicevoorzitter	€ 12.279	€ 19.400	€ 9.221
Dr. C.M. Hooymans	01-01 t/m 31-12	Lid	€ 12.279	€ 19.400	€ 9.221
Drs. B.B. ter Huurne	01-01 t/m 31-12	Lid	€ 12.279	€ 19.400	€ 9.221
Drs. H.P.M.G. Steeghs RA	01-01 t/m 31-12	Lid	€ 12.279	€ 19.400	€ 9.221
Prof. Dr. Ir. M.P.C. Weijnen	01-01 t/m 31-12	Lid	€ 12.279	€ 19.400	€ 9.221
Totaal			€ 89.342		€ 67.272

¹ De totale bezoldiging 2018 wijkt af van het individuele bezoldigingsmaximum, maar betreft geen overschrijding. Dit wordt veroorzaakt door opgebouwde vakantierechten die uitbetaald zijn in 2018, maar betrekking hebben op 2017 en de overgang van jaarlijks uitbetalen van vakantie-uitkering naar maandelijks vanaf 1 juni 2018.

² De totale bezoldiging 2018 wijkt af van het individuele bezoldigingsmaximum, maar betreft geen overschrijding. Dit wordt veroorzaakt door opgebouwde vakantierechten die uitbetaald zijn in 2018, maar betrekking hebben op 2017.

Vanaf 1 januari 2020 is de bezoldiging een vast percentage van de maximale WNT-norm voor bestuurders geworden, waarbij de verhoging in 2019 te bezien is als een tussenstap.

B8. ENKELVOUDIGE BALANS PER 31 DECEMBER 2019

Activa (x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
<i>Vaste activa</i>		
1.1 Materiële vaste activa	163.565	167.459
1.2 Financiële vaste activa	9.449	9.889
<i>Vlottende Activa</i>		
1.2 Voorraden	96	109
1.3 Vorderingen	14.718	10.289
1.4 Liquide middelen	68.815	73.124
Totaal activa	256.643	260.870

Passiva (x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
2.1 Eigen vermogen	100.019	103.973
2.2 Voorzieningen	37.403	35.007
2.3 Langlopende schulden	42.262	45.298
2.4 Kortlopende schulden	76.959	76.592
Totaal passiva	256.643	260.870

B9. ENKELVOUDIGE EXPLOITATIEREKENING 2019

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
<i>Baten</i>			
3.1 Rijksbijdragen OCW	237.112	234.047	229.417
3.2 Overige overheidsbijdragen	5.910	6.229	5.214
3.3 Collegegelden	66.450	66.618	68.683
3.4 Baten werk in opdracht van derden	25.332	25.972	25.080
3.5 Overige baten	12.491	9.639	9.499
Totaal baten	347.295	342.505	337.893

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
<i>Lasten</i>			
4.1 Personele lasten	280.309	275.492	259.732
4.2 Afschrijvingen	13.748	14.100	14.090
4.3 Huisvestingslasten	16.934	15.051	15.125
4.4 Overige lasten	38.815	44.379	36.870
Totaal lasten	349.806	349.022	325.817
Saldo baten en lasten	-2.511	-6.517	12.076
5. Saldo financiële baten en lasten	-1.403	-1.405	-1.484
Resultaat uit gewone bedrijfsvoering	-3.914	-7.922	10.592
<i>6. Belastingen</i>			
7. Resultaat deelnemingen in groepsmaatschappijen	-40	62	158
Resultaat na belastingen	-3.954	-7.860	10.750
Nettoresultaat	-3.954	-7.860	10.750

B10. TOELICHTING BEHORENDE TOT DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING 2019

De enkelvoudige jaarrekening maakt deel uit van de geconsolideerde jaarrekening 2019 van de organisatie. Voor de toelichting op posten die niet afwijken van de geconsolideerde balans en exploitatierekening wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans en exploitatierekening.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling

De grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gelijk aan die voor de geconsolideerde balans en staat van baten en lasten, met uitzondering van het volgende:

Deelnemingen in groepsmaatschappijen

Deelnemingen waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode (nettovermogenswaarde). Indien waardering tegen nettovermogenswaarde niet kan plaatsvinden doordat de hiervoor benodigde informatie niet kan worden verkregen, wordt de deelneming gewaardeerd volgens het zichtbaar eigen vermogen. Bij de bepaling van de nettovermogenswaarde worden de waarderingsgrondslagen van de organisatie gehanteerd. Deelnemingen met een negatieve nettovermogenswaarde worden op nihil gewaardeerd. Wanneer de organisatie garant staat voor de schulden van de betreffende deelneming wordt een voorziening gevormd. Deze voorziening wordt primair ten laste van de vorderingen op deze deelneming gevormd en voor het overige onder de voorzieningen ter grootte van het aandeel in de door de deelneming geleden verliezen, dan wel voor de verwachte betalingen door de organisatie ten behoeve van deze deelneming.

Resultaat deelnemingen in groepsmaatschappijen

Het aandeel in het resultaat van organisaties waarin wordt deelgenomen omvat het aandeel van de organisatie in de resultaten van deze deelnemingen. Resultaten op transacties, waarbij overdracht van activa en passiva tussen de organisatie en haar deelnemingen en tussen deelnemingen onderling heeft plaatsgevonden, zijn niet verwerkt voor zover deze als niet gerealiseerd kunnen worden beschouwd.

Financiële vaste activa

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Deelnemingen	855	895
Vooruitbetaalde huur	8.594	8.994
Totaal vorderingen	9.449	9.889

Deelnemingen

(x € 1.000)		Boekwaarde 31-12-2018	Investerings 2019	Des-investerings 2019	Resultaat 2019	Boekwaarde 31-12-2019
Naam en vestigingsplaats						
HAN Holding bv (geconsolideerd)	Arnhem	895	-	-	-40	855
Totaal		895	-	-	-40	855

Liquide middelen

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Kasmiddelen	6	5
Tegoeden op bankrekeningen	3.011	3.009
Schatkistbankieren	65.798	70.110
Totaal	68.815	73.124

Een bedrag van € 0,5 miljoen is geblokkeerd in verband met een uitstaande bankgarantie.

De overige liquide middelen ter waarde van € 68,3 miljoen staan ter vrije beschikking. De rente is gebaseerd op EONIA fixing rate.

De HAN beschikt over een kredietfaciliteit van 10% van de rijksbijdrage. De HAN maakt ultimo 2019 geen gebruik van deze faciliteit.

Kortlopende schulden

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Kredietinstellingen	3.036	3.011
Schulden aan OCV	538	576
Vooruitgefactureerde en -ontvangen		
Termijnen OHW	5.109	5.202
Crediteuren	6.094	9.467
Verbonden partijen	879	1.304
Belastingen en premies sociale verzekeringen	11.844	11.215
Schulden terzake pensioenen	3.389	2.970
<i>Overlopende passiva:</i>		
Vooruitontvangen collegegelden	24.784	23.686
Vooruitontvangen investeringsubsidies	42	60
Vooruitontvangen bedragen	4.526	2.974
Vakantiegeld en vakantiedagen	9.183	8.549
Te betalen interest	624	651
Overige	6.911	6.927
Totaal overlopende passiva	46.070	42.847
Totaal kortlopende schulden	76.959	76.592

De kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar tenzij specifiek benoemd. Per 1 januari 2020 heeft de HAN een nieuw financieel systeem geïmplementeerd. Vanuit een beheersperspectief zijn eind 2019 eenmalig de goedgekeurde openstaande posten voldaan, ook wanneer de vervaldatum nog niet was verstreken. Dit leidt tot een daling van het crediteurensaldo per 31 december 2019 ten opzichte van voorgaand jaar. De vooruitontvangen bedragen stijgen onder ander door vooruitontvangen opleidings- en cursusgelden. De overige overlopende passiva bevatten onder andere vooruitontvangen subsidiegelden van € 4,0 miljoen (2018: € 3,2 miljoen).

3.5 Overige baten

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Verhuur onroerende zaken	1.463	1.468	1.435
Detachering personeel	1.236	796	979
Schenking en sponsoring	6	-	9
Studentbijdragen	3.603	4.151	3.997
Overige	6.183	3.224	3.079
Totaal	12.491	9.639	9.499

De overige baten stijgen ten opzichte van de begroting en 2018. Detachering van personeel neemt toe door intensivering van samenwerking in de driehoek tussen onderwijs, onderzoek en werkveld middels samenwerkingsverbanden. Onder de studentbijdragen zijn baten opgenomen voor onder andere minoren, lesmaterialen en excursies/studiereizen. Onder de overige baten zijn diverse baten opgenomen, waaronder de baten van SENECA en de HAN-shop. De stijging van de overige baten wordt verklaard door een eenmalige bate (€ 3,1 miljoen) in het kader van de pro rata regeling over de jaren 2014 tot en met 2019, waarvan € 2,7 miljoen in 2019 is verantwoord. € 0,4 miljoen was reeds in eerdere jaren voorzien. De additionele bate hangt samen met een rechtelijke uitspraak, waardoor de berekeningswijze van de terug te vorderen btw is aangepast. Daarnaast is in 2019 een bate opgenomen van € 0,6 miljoen die voortvloeit uit de compensatieregeling transitievergoeding na twee jaar ziekte.

4.1 Personele lasten

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Lonen en salarissen	179.457	179.241	166.044
Sociale lasten	23.520	22.764	21.409
Pensioenpremies	29.720	31.097	25.872
Lasten eigen personeel	232.697	233.102	213.325
<i>Overige personele lasten:</i>			
Dotatie personele voorzieningen	7.444	4.614	10.226
Uitzendkrachten	29.589	25.277	26.714
Overige personele lasten	11.705	12.995	10.828
Subtotaal overige personele lasten	48.738	42.886	47.768
-/- Uitkeringen	-1.126	-496	-1.361
Totaal personele lasten	280.309	275.492	259.732

De totale personele lasten stijgen ten opzichte van 2018 met € 20,6 miljoen. De lasten eigen personeel stijgen hoofdzakelijk door een toename van het aantal fte's, de stijging van de pensioenpremies, sociale lasten en de cao-loonstijging (2,5% per 1 augustus 2018 en 2,4% per 1 april 2019). De overige personele lasten stijgen voornamelijk door de toename van inzet derden (uitzendkrachten). Zowel de toename van inzet derden als de toename van het aantal fte wordt gedreven door de uitvoering van de investeringsagenda, extra inzet voor de besteding van kwaliteitsmiddelen door onder andere extra inzet op studieloopbaanbegeleiding en vervanging van medewerkers die gebruikmaken van het generatiepact.

Ten opzichte van de begroting stijgen de lasten € 4,8 miljoen. De grootste stijging ten opzichte van de begroting wordt veroorzaakt door dotaties aan personele voorziening en een toename van de inzet van derden. Met name de dotatie aan de voorziening werktijdvermindering senioren en het generatiepact zijn hoger dan begroot doordat meer mensen gebruik maken van de regelingen dan was voorzien. De hogere lasten voor uitzendkrachten worden veroorzaakt door inzet van derden op diverse activiteiten die zijn begroot als beleidsgelden onder de overige lasten. Dit betreffen onder andere activiteiten ten behoeve van CoE's, ontwikkeling van zwaartepunten en de herinrichting van de organisatie.

4.4 Overige lasten

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Administratie- en beheerslasten	14.855	16.060	13.917
Inventaris en apparatuur	1.971	1.821	2.219
Leer- en hulpmiddelen	14.748	13.178	13.092
Dotatie overige voorzieningen	-	-	1.400
Overige	7.241	13.320	6.242
Totaal	38.815	44.379	36.870

De overige lasten zijn € 1,9 miljoen euro hoger dan vorig jaar. Vorig jaar zijn de activiteiten van de investeringsagenda langzaam op gang gekomen waardoor in 2019 een inhaalslag heeft plaatsgevonden wat leidt tot een verhoging van de overige lasten ten opzichte van voorgaand jaar. Ook de licentiekosten zijn gestegen, met name door een verschuiving richting cloud oplossingen. Onder de overige overige lasten zijn de subsidiegelden opgenomen die doorbetaald worden aan zorginstellingen voor het aanbieden van stageplaatsen aan studenten. Deze zijn hoger dan vorig jaar vanwege een toename van het aantal studenten bij de opleidingen Physician Assistant (€ 3,2 miljoen/2018: € 2,7 miljoen) en subsidie Advanced Nurse Practitioner (€ 2,7 miljoen/2018: € 2,5 miljoen). De baten die hier tegenover staan worden verantwoord onder de overige overheidsbijdrage.

De overige lasten 2019 zijn € 5,6 miljoen lager dan begroot. In de begroting van 2019 zijn beleidsgelden opgenomen, onder andere ten behoeve van CoE-activiteiten, ontwikkeling van de zwaartepunten en de herinrichting van de organisatie. Deze gelden zijn voornamelijk besteed aan inzet van personeel, waardoor de uitputting van de middelen is gerealiseerd binnen de personele lasten.

B11. OVERZICHT VERBONDEN PARTIJEN

Meerderheidsdeelneming

(x € 1.000)

Naam	Juridische vorm	Statutaire Zetel	Code activiteiten	Eigen vermogen 31-12-19	Resultaat 2019	Totale baten 2019	Verklaring Art. 2.403 BW	Consolidatie %	Deelname percentage %
HAN Holding	bv	Arnhem	4	855	-40	6.095	N	100	100
HAN Flex	bv	Arnhem	4	1.019	-40	6.095	N	100	100

HAN Flex bv is een 100% dochteronderneming van HAN Holding bv.

Code activiteiten:

1. Contractonderwijs
2. Contractonderzoek
3. Onroerende zaken
4. Overige.

B12. VASTSTELLING EN GOEDKEURING JAARREKENING

De jaarrekening is opgemaakt op 31 maart 2020.

Goedkeuring jaarrekening 2019

De Raad van Toezicht heeft de jaarrekening goedgekeurd in zijn vergadering d.d. 26 mei 2020.

De heer dr. ir. P.J.M. van Laarhoven
Voorzitter

De heer drs. R. Wenselaar
Vicevoorzitter

Mevrouw dr. C.M. Hooymans
Lid

Mevrouw drs. B.B. ter Huurne
Lid

De heer drs. H.P.M.G. Steeghs RA
Lid

Mevrouw prof. dr. ir. M.P.C. Weijnen
Lid

Vaststelling jaarrekening 2019

Het College van Bestuur heeft de jaarrekening over 2019 na goedkeuring door de Raad van Toezicht vastgesteld d.d. 2 juni 2020.

Mevrouw Y.E.A.M. de Haan RE
Vicevoorzitter

Mevrouw drs. B.M. Kievits
Lid

C. OVERIGE GEGEVENS

Resultaatbestemming

Ingevolge de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek wordt het resultaat van het verslagjaar verrekend met de reserves van de instelling.

C1. CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het college van bestuur en de raad van toezicht van Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen te Arnhem gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- ▶ geeft de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen op 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs;
- ▶ zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2019 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1. Referentiekader van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2019.

De jaarrekening bestaat uit:

- ▶ de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2019;
- ▶ de geconsolideerde en enkelvoudige staat van baten en lasten over 2019;
- ▶ de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2019 vallen.

Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de getrouwheid van de jaarrekening als geheel bepaald op € 6.900.000. De materialiteit is gebaseerd op 2% van de totale baten. De materialiteit voor de financiële rechtmatigheid is bepaald op € 9.200.000, deze materialiteit is gebaseerd op 3% van de totale publieke middelen, zoals voorgeschreven in paragraaf 2.1.3. Materialiteitstabel van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2019. In deze paragraaf van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2019 zijn tevens voor diverse posten/onderwerpen een specifieke materialiteit en specifieke rapportagegrens opgenomen, die wij hebben toegepast.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2019. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht overeengekomen dat wij aan de raad tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 347.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de groepscontrole

Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen staat aan het hoofd van een groep van organisaties. De financiële informatie van deze groep is opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

De groepscontrole heeft zich volledig gericht op het onderdeel Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Dit onderdeel is significant op basis van de omvang van de activiteiten en de hieruit voortvloeiende financiële transacties. Bij dit onderdeel hebben wij zelf controlewerkzaamheden uitgevoerd. Wij hebben geen gebruik gemaakt van andere accountants bij de controle van de geconsolideerde jaarrekening van Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Bij de andere onderdelen (HAN Holding B.V. en HAN Flex B.V.) hebben wij cijferanalyses uitgevoerd, gezien de omvang in relatie tot de omvang van de groep.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij (groeps)onderdelen, gecombineerd met aanvullende werkzaamheden op groepsniveau, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van de groep verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten hebben wij met de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Waardering en toelichting van materiële vaste activa

Risico

De post materiële vaste activa is met € 163 miljoen, ofwel 64% van het balanstotaal ultimo 2019 een significante post. De impact van de afschrijvingen ad € 13 miljoen op het resultaat 2019 is eveneens materieel.

De grondslagen voor waardering van de materiële vaste activa, bijzondere waardeverminderingen van vaste activa en de nadere toelichtingen zijn opgenomen op pagina 61 en 62 respectievelijk pagina 66 van de jaarrekening Waardering van materiële vaste activa vindt plaats tegen historische kostprijs verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen.

De onderwijsinstelling beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een duurzame waardevermindering onderhevig kan zijn. Mede door de mate van subjectiviteit bij het onderkennen van indicaties voor duurzame waardeverminderingen en door het gebruik van schattingen bij de bepaling van de realiseerbare waarde van het actief vormt de waardering en toelichting van de materiële vaste activa een kernpunt in onze controle.

Onze controleaanpak

Wij hebben het verloopoverzicht van de materiële vaste activa aangesloten op de onderliggende administratie. Inzake investeringen hebben wij door toepassing van deelwaarnemingen gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd om de juistheid van de activering vast te stellen. Daarnaast hebben wij door toepassing van deelwaarnemingen de gehanteerde grondslagen en toegepaste systematiek voor afschrijving gecontroleerd en hebben wij de afschrijvingen herrekend op basis van de toegepaste systematiek. Tevens hebben wij gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd om de juiste verwerking van desinvesteringen te controleren.

In het kader van onze controle met betrekking tot het schattingsproces voor bijzondere waardeverminderingen hebben wij de veronderstellingen geëvalueerd en getoetst teneinde vast te stellen of sprake is van een aanwijzing voor bijzondere waardevermindering. Wij hebben daarbij onder meer aandacht besteed aan het beoordelingsproces dat Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen heeft uitgevoerd en hebben hierbij de volgende werkzaamheden verricht:

- ▶ het evalueren van de meerjarenprognose op aanwijzingen dat de (huidige en toekomstige) afschrijvingslasten gedekt kunnen worden door toekomstige opbrengsten;
- ▶ het op basis van managementrapportages, notulen, meerjarenbegrotingen en huisvestingsbeleid nagaan dat gedurende het boekjaar zich geen belangrijke veranderingen hebben voorgedaan of zich in de nabije toekomst zullen gaan voordoen die een nadelig effect hebben op Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen;
- ▶ het op basis van WOZ- en verzekeringswaardes vaststellen dat de marktwaarde van het actief niet beduidend meer is gedaald dan door normale veroudering mag worden verwacht;
- ▶ het hierbij toetsen of veranderingen in de veronderstellingen ertoe zouden kunnen leiden dat sprake is van een aanwijzing voor bijzondere waardevermindering.

	Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de materiële vaste activa onderzocht.
Belangrijke observaties	Op basis van onze werkzaamheden delen wij de conclusie van het college van bestuur dat geen sprake is van een aanwijzing voor bijzondere waardevermindering. Wij hebben vastgesteld dat de waardering van en de toelichtingen inzake de materiële vaste activa voldoen aan de Regeling jaarverslaggeving onderwijs.

Waardering en toelichting van voorzieningen

Risico	<p>De voorzieningen bedragen gezamenlijk € 37 miljoen, ofwel 14% van het balanstotaal ultimo 2019 en zijn daarmee materiële posten in de jaarrekening. De impact van mutaties in de voorzieningen ad € 10 miljoen op het resultaat 2019 is eveneens materieel.</p> <p>De grondslagen voor waardering van de voorzieningen en de nadere toelichtingen hierop (inclusief de gehanteerde uitgangspunten) zijn opgenomen op pagina 63 respectievelijk 69 en 70 van de jaarrekening. Bij het bepalen van de hoogte van de voorzieningen baseert het college van bestuur van Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen zich in belangrijke mate op schattingen en veronderstellingen, mede gebaseerd op de kennis van management experts. Het gebruik van schattingsposten en de toelichting in de jaarrekening op de gehanteerde uitgangspunten en veronderstellingen vormen belangrijke aandachtspunten in onze controle.</p>
Onze controleaanpak	<p>Wij hebben de interne beheersing met betrekking tot het schattingsproces voor voorzieningen beoordeeld en de volgende werkzaamheden verricht:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ het controleren van de onderbouwing van gehanteerde uitgangspunten en veronderstellingen, waaronder de disconteringsvoet voor personele voorzieningen; ▶ het aansluiten van brongegevens en het vaststellen van de betrouwbaarheid van gehanteerde brongegevens; ▶ het uitvoeren van een retrospectieve toetsing op de oordeelsvormingen en veronderstellingen met betrekking tot significante schattingen van 2018 om de consistentie met en de redelijkheid hiervan voor dit jaar te onderbouwen. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de voorzieningen onderzocht.</p>
Belangrijke observaties	Wij stemmen in met de gehanteerde veronderstellingen en uitgangspunten en hebben vastgesteld dat de waardering en de toelichtingen inzake de voorzieningen voldoen aan de Regeling jaarverslaggeving onderwijs.

Benoeming

Wij zijn door de raad van toezicht op 7 maart 2017 benoemd als accountant van Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen vanaf de controle van het boekjaar 2017 en zijn sinds dat boekjaar tot nu toe de externe accountant.

Benadrukking van onzekerheid omtrent Corona

De ontwikkelingen rondom het Corona (Covid-19) virus hebben grote invloed op de gezondheid van mensen en onze samenleving en daarbij ook op de operationele en financiële prestaties van organisaties en de beoordeling van de mogelijkheid om de continuïteit te handhaven. De jaarrekening en onze controleverklaring daarbij zijn gebaseerd op de condities op het moment dat deze zijn opgemaakt. De situatie verandert van dag tot dag en leidt inherent tot onzekerheid. Ook Stichting Hogeschool van Arnhem en Nijmegen wordt met deze onzekerheid geconfronteerd, die is uiteengezet in het bestuursverslag op pagina 31 en 33 en de toelichting opgenomen bij de gebeurtenissen na balansdatum op pagina 65. Wij vestigen de aandacht op deze uiteenzettingen. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2019 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1 sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd.

Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- ▶ de gegevens over de rechtspersoon;
- ▶ het bestuursverslag;
- ▶ de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- ▶ met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- ▶ alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en paragraaf 2.2.2. Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2019 is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.2. Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2019 en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de overige OCW wet- en regelgeving.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het college van bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het college van bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs. Het college van bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen. In dit kader is het college van bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het college van bestuur afwegen of de onderwijsinstelling in staat is om haar activiteiten in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het college van bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het college van bestuur het voornemen heeft om de onderwijsinstelling te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het college van bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de onderwijsinstelling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2019, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ het identificeren en inschatten van de risico's
  - ▶ dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude;
  - ▶ van het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, die van materieel belang zijn,

het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- ▶ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de onderwijsinstelling;
- ▶ het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- ▶ het vaststellen dat de door het college van bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderwijsinstelling haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- ▶ het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- ▶ het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Eindhoven, 18 juni 2020

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. H.E. Oostdijck RA